

«Сучасний світ: тенденції та проблеми розвитку»

ЗМІСТ

1. Концепції та теорії П.Дракера, М.Кастельса, Ж.Бодріяра, П.Бурдьє, Ж.Дельоза, Ф.Гваттарі.....	3
2. Філософія глобалізму.....	10
3. Глобальні проблеми сучасності.....	22
Список використаних джерел.....	31

1. Пітер Дракер і його концепція посткапіталістичного суспільства.

Рубіж 1980-1990-х рр. можна позначити як початок нового етапу в розвитку ідей постіндустріалізму. Перш за все, це пов'язано з тими змінами, котрі відбулися в розвитку сучасної індустріальної цивілізації. Зокрема в 1991 р. в США вперше витрати на придбання інформації й інформаційних технологій перевищили витрати на придбання виробничих технологій і основних фондів. Зростання обсягів інформаційної складової було настільки стрімке, що на початок 1995 р. в американській економіці близько трьох чвертей доданої вартості всього промислового виробництва створювалися за допомогою інформаційних технологій.

У тому ж 1995 р. загальна кількість придбаних у США комп'ютерів (16,5 млн. шт.) вперше перевищила кількість придбаних автомобілів або телевізорів. Таким чином перехід до інформаційного суспільства почав набувати характеру реальної перспективи і навіть неминучої насущної необхідності. Фахівці в галузі соціології, політології, економіки опинилися перед завданням сформулювати нові перспективи розвитку економічних і соціально-політичних систем в умовах реального функціонування технологій інформаційного суспільства і формування інформаційної економіки.

Пітер Дракер (P.F. Drucker – іноді в українському перекладі як П. Друкер), відомий американський економіст, один з творців сучасної теорії менеджменту, брав участь в дискусіях постіндустріалістів у 70-х рр. Минулого століття. Проте свій внесок у формування нової зовнішності концепції постіндустріалізму він вніс у 1995 р., опублікувавши книгу «Посткапіталістичне суспільство», в якій виклав свої переконання на сучасний стан і перспективи розвитку західної цивілізації.

П. Дракер описує тенденції, що ведуть до подолання традиційного капіталізму, причому, на його думку, основними ознаками зрушення, що відбувається, виступають наступні чинники:

- перехід від індустріального господарства до економічної системи заснованою на знаннях та інформації;
- подолання капіталістичної приватної власності та відчуження (у марксистському розумінні);
- формування нової системи цінностей сучасної людини і трансформація ідеї національної держави у бік глобальної економіки і глобального соціуму. На думку Дракера, сучасна епоха – це епоха радикальних змін основ суспільного устрою
- трансформації капіталістичного суспільства в суспільство, засноване на знаннях (knowledge society).

Що ж дозволило подолати ті «неминучі суперечності капіталізму» про які свого часу писав К. Маркс – «відчуження» і «зубожіння» трудящих, а також ліквідувати само поняття «пролетаріат»? Це, відповідає П. Дракер, революція в продуктивності праці, причому початок цієї революції зв'язується з діяльністю Тейлора, який в 1881 р. почав застосовувати принципи наукової організації праці для аналізу продуктивної діяльності та проектування трудових процесів.

Усі могутні в економічному відношенні держави – Великобританія, США, Німеччина – стали такими завдяки лідерству в розвитку техніки і технологій. Країни, що забезпечили різке зростання економіки після другої світової війни (Японія, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур), зобов'язані своєму підйому, вважає П. Дракер, системі професійно-технічного навчання, організованій за Тейлором. «Вона дозволила цим країнам у короткі терміни навчити робітників практично доіндустріальної епохи, а тому низькооплачуваних, трудитися на рівні світових стандартів продуктивності».

В результаті, щорічне зростання продуктивності праці на 3,5-4 % (подвоєння за вісімнадцять років) дозволив збільшити цей показник в розвинених країнах майже в 50 разів. Це безпрецедентне зростання і є основою для підвищення матеріального добробуту та поліпшення життя населення передових країн. До 1930 р. система наукового управління

Тейлора, стверджує П. Дракер, набула широкого поширення в усіх розвинених країнах – у результаті цього «пролетар» фактично перетворився в «буржуа».

Тому, капіталізм і промислова революція, робить висновки П. Дракер, принесли вигоди перш за все робочим, а не капіталістам – чим і пояснюється повний провал марксизму у високорозвинутих країнах. «Цим пояснюється і те, чому Велика депресія не привела до комуністичної революції, чого з повною упевненістю чекали Ленін і Сталін, та й практично всі марксистки. До цього часу марксові пролетарі ще не стали багатими, але вже перетворилися на середній клас. Вони стали трудиться продуктивно».

У своїй концепції П. Дракер співвідносить прогрес з трьома етапами зміни ролі знання в суспільстві:

- перший етап пов'язаний із застосуванням знань для розробки знарядь праці, технологій і організації промислового виробництва;
- другий етап – застосування знань до процесів організованої трудової діяльності;
- третій (сучасний) етап характеризується тим, що знання стає основною умовою виробництва і «знання тепер використовується для виробництва знань».

Зміна значення знання, що почалася 250 років тому, на думку П. Дракера, призвела до того, що знання стало сьогодні основною умовою виробництва. У процесі цього, природно, традиційні «чинники виробництва» – земля, робоча сила і капітал – не зникли, але набули другорядне значення. В сучасному суспільстві, вважає П. Дракер, ці ресурси можна одержувати без особливих зусиль, якщо є необхідні знання – таким чином, знання в його новому розумінні означає реальну корисну силу, засіб досягнення соціальних і економічних результатів.

Третьою зміною ролі знання П. Дракер визначає революцією у сфері управління, оскільки «використання знань для відшукування найбільш

ефективних способів застосування наявної інформації в цілях одержання необхідних результатів – це, по суті справи, і є управління».

Нині, вважає П. Дракер, наше суспільство знаходиться в процесі трансформації від капіталістичного в посткапіталістичне. Це створює нові рушійні сили соціально-економічного розвитку і спричиняє за собою нові процеси в політичній сфері.

Основним соціологічним висновком з концепції П. Дракера є те, що перехід до «суспільства, побудованого на знанні» принципово міняє владну структуру суспільства, – влада і контроль поступово переходять від володарів капіталу до тим, хто володіє знаннями й інформацією та ефективними технологіями їх використання. Причому цей перехід не відмінняє значення капіталу – як правило, капітал перерозподіляється, а точки концентрації знання і інформаційних технологій стають одночасно і точками управління фінансовими потоками.

П. Дракер також підходить до постановки цілої низки принципових соціологічних питань:

- про узгодження інтересів індивіда і колективу та виникнення нового типу суперечності в суспільстві, стратифікація яка заснована на здатності генерувати нові знання;
- про перегляд ролі та значення традиційних чинників виробництва;
- про методологічні основи визначення ефективності використання інформації та знань.

Проте П. Дракер не дає однозначних відповідей на більшість з поставлених питань, що, на його думку, цілком природно, оскільки суспільство, що знаходиться в процесі трансформації, не може бути вивчене повною мірою.

Ідеї П. Дракера знайшли живий відгук, перш за все, в наукових і суспільних колах США. Це можна пояснити, очевидно, лідируючим положенням цієї країни в побудові інформаційного суспільства і комплексом

соціально-економічних проблем, пов'язаних з трансформаційними процесами.

Слід зазначити, що в політичних і академічних колах США вже дозріло передбачення основної суперечності, що насувається, – між шарами, – один з яких володіє знаннями й інформаційними технологіями, а інший – ні. Тому американський уряд активно розробляє і забезпечує реалізацію програм інформаційно-технологічного забезпечення населення через створення національної інформаційної інфраструктури і впровадження інтерактивних послуг.

Теорія інформаційно-мережевого суспільства М.Кастельса.

Трансформація політичної системи: інститути влади та зв'язки між ними дедалі більше визначаються структурою та конфігурацією інформаційних потоків.

Економічна система: М. Кастельс виділяє дві риси економіки нового типу: інформаціональність та глобальність. Економіка є інформаціональною, «оскільки продуктивність та конкурентоспроможність факторів або агентів у цій економіці (фірма, регіон або наукова установа) залежить від їхньої здатності генерувати, обробляти та ефективно використовувати інформацію, основу на знаннях. Глобальна – тому, що основні види економічної діяльності, такі як виробництво, споживання та циркуляція товарів та послуг, а також їхні складові (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технологія, ринки), організуються в глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, що пов'язує економічних агентів.

І нарешті, інформаціональна та глобальна – тому що в нових історичних умовах досягнення певного рівня продуктивності й існування конкуренції можливі лише всередині глобальної взаємопов'язаної мережі». Характеристика інформаціональної та глобальної економіки полягає в тому, що інформація є її «сировиною» – перед нами технології для впливу на

інформацію, а не просто інформація, призначена для впливу на технологію.

Впровадження технологічних інновацій: розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Будь-яка система чи сукупність відносин, що використовують нові інформаційні технології, характеризуються мережевою логікою. Така мережева конфігурація завдяки новим інформаційним технологіям тепер може бути забезпечена в усіх видах процесів та організацій. Інформаційно-технологічна парадигма основана на гнучкості, чим також характеризується мережевий принцип. Конвергенція конкретних технологій у високо інтегрованій системі. Зокрема, мікроелектроніка та телекомунікації, оптична електроніка та комп'ютери сьогодні інтегровані в інформаційні системи.

Наука та освіта: пріоритетними галузями науки є мікроекономіка, генна інженерія, інформаційно-комунікаційні технології. Передбачається класична модель освіти. Культурно-ціннісний аспект: проблемне поле «мережевого» суспільства: 1) проблема взаємодії між політичними інститутами, що історично склалися, і все глобальнішими економічними агентами; 2) проблема взаємовідносин владної еліти та маси в інформаційному просторі; 3) масова культура, нав'язана гомогенною світовою інформаційною елітою, проблема культурної різнобарвності та плюралізму; 4) проблема формування системи цінностей, яка б відповідала вимогам «мережевого» суспільства; 5) проблема вибору курсу розвитку науки та освіти.

Постмодерністська версія суспільства.

Постмодерністська версія суспільства розкрила сучасні досягнення постмодерністської версії історії, втілені в роботах таких теоретиків постмодернізму як Ж.Бодріяр, П.Бурдьє, Ж.Дельоз, Ф.Гваттарі та ін. Постмодерністський аналіз є радикальною критичною переоцінкою основних настанов класичної філософії культури Модерну, насамперед ідеї субстанціонально-прогресистського розвитку історії.

Постмодерністські антисциєнтистські принципи полілінійності та деконструкції долають закладений ще еволюціонізмом позитивістський принцип однолінійності, що спрямовував історію в одному прогресивному напрямку. Подібна постмодерністська настанова, визнаючи наявність багатьох історичних реальностей, не зводить їх одну до одної. Можна сказати, що це є намагання констатувати важливість феномену біфуркації у розвитку людської цивілізації.

Наголошено, що постмодерністські версії історії позиціонують себе щодо історизму, висувають на противагу модерністському проекту єдності історичного процесу ризомну модель різноманітності історії, яка не має єдиного центру й напрямку. Сучасні форми соціальності вони пов'язують, насамперед, з інформатизацією й комунікацією, а не з класичними метанаративами інструментальної раціональності доби Модерну – капіталом, працею й модернізацією.

Звідси особливістю постмодернізму є те, що він зосереджує коло своїх досліджень на культурологічній проблематиці. Незалежно від характерних особливостей різні варіанти постмодернізму є культуроцентричними.

Постмодернізм стверджує, що сучасна соціальність є результатом не лише технічної, але й культурної діяльності, тобто він підкреслює тенденцію проникнення культури у всі сфери соціокультурного життя. Постмодерністський аналіз сучасності передбачає поліваріантність підходів у царині соціогуманітарного знання, і соціальної теорії.

Таким чином, висока евристичність застосування постмодерністського аналізу до трансформацій сучасності, на думку дисертанта, полягає не лише в констатації ним остаточного завершення культурно-історичної епохи Модерну, але й пошуку адекватних моделей та інструментів дослідження нової постсучасної доби.

2. Філософія глобалізму.

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У вужчому розмінні – претворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення як кількості спільних для груп держав проблем, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів.

Глобалізація відрізняється поширенням тісних взаємовідносин і взаємозалежності між країнами практично на всю земну кулю. У сучасній науці глобалізацію розглядають як просунуту стадію розвитку процесу інтернаціоналізації різних аспектів суспільного життя: економічних, політичних, культурних. На цій стадії інтернаціоналізація поступово охоплює усе світове співтовариство, досягаючи планетарних масштабів. І це не просто територіальне поширення інтернаціоналізації. Глобалізація надає взаємозв'язкам різних країн нові властивості, нову силу. Деякі дослідники вважають глобалізацію якісним стрибком, переходом інтернаціоналізації суспільних відносин на більш високий ступінь свого розвитку.

Стимулом для появи й розвитку глобалізації стала науково-технічна революція. Початок процесу глобалізації пов'язується в часі з переходом індустріалізації розвинутих країн в постіндустріальну фазу розвитку. Особливе значення має бурхливий розвиток світової системи інформації, який сприяв транснаціоналізації виробництва капіталу. Інформаційно-комунікаційні системи дають можливість укладати економічні угоди в будь-який час незалежно від місцезнаходження агентів угод. Виключну роль в

цьому процесі відіграє Інтернет. Світова інформаційна мережа забезпечує глобалізацію капіталу і децентралізовану концентрацію виробництва і праці. Утворюється світовий інформаційно-фінансовий простір.

Важливою стороною сутності глобалізації є утворення і швидкий розвиток наднаціональних структур у світовій економіці. Наявність транснаціонального капіталу утруднює, а то й робить неможливим автономне регулювання внутрішніх ринків. Це означає, що жодна країна сьогодні не може планувати свою економіку без огляду на світову економічну ситуацію і не може не зважати на стратегічну політику транснаціональних корпорацій. Якщо раніше господарство практично кожної країни становило систему, що самовідтворюється, то тепер такою системою є тільки світове господарство в цілому.

Глобалізація має свої характерні риси, що виокремлюють її серед інших світогосподарських процесів, а саме:

- посилення взаємозв'язку всіх дій країн в соціально-економічній сфері, політиці, культурі. В цьому відношенні значною є стимулююча роль міжнародних організацій, особливо системи ООН і регіональних інтеграційних об'єднань; територіальне поширення інтернаціоналізаційних процесів, які сьогодні охоплюють увесь світ;

- універсалізація міжнародних економічних відносин; вона має, зокрема, таке вираження:

- втілення єдиних міжнародних стандартів у всі сфери міжнародної економічної діяльності (у торгівлі, у кредитно-валютній діяльності тощо);

- використання однакових критеріїв в макроекономічній політиці;

- уніфікація вимог до податкової політики (зокрема, єдиний підхід до встановлення митного законодавства).

Глобалізація є об'єктивним і неухильним процесом. Загалом її слід оцінювати позитивно, оскільки вона об'єднує національні економіки в єдине організаційне ціле і тим самим підвищує ефективність світового господарства. Глобалізація сприяє зближенню не тільки економік, а й культур

різних народів, полегшує встановлення порозуміння між ними. Проте цей процес супроводжується накопиченням серйозних проблем, які постають не тільки перед окремими країнами, але й перед усім людством.

До глобальних проблем належать наведені нижче:

- проблеми миру і роззброєння;
- енергетична і сировинна проблема;
- екологічна проблема.

Глобальні проблеми, в разі їх не вирішення, загрожують всьому людству. Вони викликають занепокоєння не тільки вчених і керівників держав, але й широких суспільних верств населення планети.

Глобалізація супроводжується розвитком економічної інтеграції на регіональному рівні.

Регіональна інтеграція полягає в тісному, органічному сплетінні національних економік країн, що компактно розташовані в певному просторі (регіоні). На досить високому рівні розвитку інтеграції національні економіки становлять єдине ціле, що характеризується єдиною виробничою структурою, спільною структурою регулювання з боку державних і недержавних інституцій, вільним рухом факторів виробництва і навіть політичною єдністю. Регіональна інтеграція у своєму розвитку проходить п'ять стадій або рівнів: зону преференційної торгівлі; зону вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний і валютний союз.

Стратегічною метою України є вступ до Європейського Союзу. Залучення до європейської спільноти відкрило б для України великі можливості щодо прискорення економічного розвитку і підвищення добробуту нашої країни. Бажання стати членом ЄС досі не реалізувалося через невідповідність економічного механізму України нормам і вимогам Європейського Союзу. Проте Україна крок за кроком просувається до Західної Європи, шукаючи можливості узгодження спільних інтересів. Відносини з ЄС ґрунтуються на конкретних угодах та програмах партнерів.

Глокалізація (glo + localization = glocalization) — слово-гібрид, термін,

що використовується для позначення глобальної локалізації — глобального світогляду, пристосованого до локальних умов. Ідея поняття зароджується в Японії та наслідує японське поняття “дочакука” (котре походить від “дочаку” — “жити на своїй землі”), що позначало пристосування методів обробітку землі до конкретних умов. Широко використовуватись починають у 1980х роках переважно в маркетингу, звідки поняття запозичуюсь і до соціології.

Основною проблемою, яка породжує виникнення самого поняття глокалізації є співвідношення глобального та локального у сучасному світі в цілому, та, відповідно, оцінка цих процесів спеціалістами. Так, існують як прихильники загальної гомогенізації, так і ті, хто протистоїть цим процесам в своєму баченні виключності кожного окремого народу та нації. У своєму есе «Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність» Роланд Робертсон зазначає що «...аргументи нашої розвідки будуть зосереджені на доведенні, що потрібно переступити через дебати про глобальну гомогенізацію – versus – гетерогенізацію. Питання слід ставити не як «або-або», обираючи одну з цих тенденцій, а радше досліджувати шляхи, якими обидві тенденції стали характерними для нашого життя в більшій частині світу наприкінці ХХ ст.»

Глокалізація постає як глобалізація локального і локалізація глобального. З одного боку, це означає відтворення елементів загального в конкретних спільнотах, змиття усталених границь, а з іншого – це пошук конкретних відмінностей, якісно нового та відмінного від інших, підкреслення власної ідентичності та виключності. Так, можна згадати французький McDonalds, де символом є галл Астерікс – відомий та зрозумілий персонаж для цієї нації, або незліченні кількості смаків Fanta у Японії, іноді навіть надто екзотичних(з використанням комах тощо). Інакше кажучи, глокалізація виступає конкретною версією загального явища(Робертсон). При цьому можна виокремити такі рівні глокалізації як:

- макрорівень – рівень держав та їхніх об’єднань,

- мезорівень – рівень регіону,
- мікрорівень – рівень повсякденної практики людей.

Глокалізація зачіпає не тільки економічну сферу життя. Так, вона може проявлятися і в політичних, і в культурних, і в соціальних процесах. Саме держава, з одного боку є тією локальною одиницею яка прагне зберегти власну значущість та унікальність, а з іншого боку є основним регулятором ступенів проникнення глобального всередину. При цьому дуже важливо правильно розставити акценти та визначитись зі стратегією регуляції та реакції на виклики сучасності.

Соціально-політична, соціально-економічна, соціокультурна глобалізація.

Широке відкриття власної локальності для глобальних процесів може спричинити масовий суспільний супротив. А з іншого боку, перетворення країни на замкнену соціокультурну систему може спричинити соціально-економічну відсталість та занепад. Таким чином, виділяють такі види глокалізації як реакції на проникнення глобального в локальне:

- максимальна відкритість та некритичність локальної культури по відношенню до дії глобальних інститутів та інформаційних потоків;
- співіснування локальної культури та глобальних культурних форм без суттєвих проявів взаємовпливу та інтеграції;
- адаптація та трансформація глобальних процесів внаслідок потужної локальної реакції, що зумовлює виникнення гібридних форм;
- захист локальної культури від глобалізаційних процесів, боротьба з ними та їхнє повне заперечення.

Цей комплекс проблем пов'язаний із взаємовідносинами суспільства і оточуючого середовища, з виникненням і труднощами подолання екологічної кризи, яка виникла на планеті внаслідок руйнівної дії людей на природу, довкілля. Річ у тім, що природа відіграє у розвитку людства двояку роль:

- 1) як джерело ресурсів для виробництва;
- 2) як середовище існування людей.

І за необережне споживацьке господарське вторгнення природа “відповідає” людям не лише виснаженням ресурсів, але й неминучим погіршенням умов існування і здоров’я людей. У якості основних проявів екологічної кризи найчастіше називають наступні:

- забруднення повітряного і водного басейнів Землі;
- утворення парникового ефекту, “озонових дір”, “кислотних дощів”, отруєння озер і річок, цілих зон екологічного лиха із масовими захворюваннями людей, тварин і рослин.

Глобальні зміни клімату, які загрожують людству кліматичною катастрофою (глобальне потепління, нестійка важкопрогнозована погода, посухи, таяння полярних крижаних масивів, підвищення рівня Світового океану, затоплення великих населених територій, родючих земель, скорочення врожайності і т. ін. Знищення й стрімке вимирання лісів (легень планети). Вже втрачено 33% зеленого покрива планети; збіднення і загибель тваринного й рослинного світу, лавіноподібний викід у довкілля відходів виробничої діяльності людей і т. ін. Скорочення орних угідь і погіршення родючості земель через надмірну експлуатацію, ерозії (видування родючого шару), отруєння, засолення, заболочування, наступу пустель (з 1975 по 2000 рр. площа пустель збільшилась на 20%), наступу міст на землі сільськогосподарського призначення.

Науково-технічна революція озброїла людину небувалої сили засобами дії на природний процес. Сьогодні на кожного жителя Землі щороку виробляється до 20 т відходів, які викидаються у біосферу. У силу цього ризик загинути від “кислотних опадів” в індустріально розвинених країнах у 2 рази вище за ризик загинути у автомобільній катастрофі; а ризик померти від “отруєння” пестицидами перевищує “автомобільний ризик” у 10 разів.

Сьогодні тільки через ерозії планета втратила майже третину родючих земель, угідь у засушливих регіонах вже опустелілись і цей процес

продовжується із швидкістю приблизно 6 млн. га родючої землі на рік. У Світовий океан у ХХ ст. скинуто більше 20 млрд. тон сміття – від консервних банок до хімікаліїв. У результаті в тушах морських тварин і рибах знайдено до 150 різних шкідливих хімічних речовин. Кількість озону у Північній напівкулі у 1975-1990 рр. зменшилась на 3%, а у 1999-2001 рр. – на 6%. Щороку на планеті гине декілька видів тварин і рослин, а усього до 2000 р. припинили своє існування близько 1 млн. живих організмів.

Катастрофічними темпами відбувається накопичення в атмосфері вуглецю (0,4% на рік), метану (1%), окису азоту (0,2%). Газовий склад повітря не можна буде відтворити протягом сотен років. Міжурядова комісія щодо кліматичних змін (РСС) прогнозує, що за ХХІ ст. температура підніметься на 3,5°C. Внаслідок чого виникає реальна загроза кліматичних змін, які приведуть до непередбачуваного збільшення стихійних лих – землетрусів, повеней, буревіїв, циклонів, цунамі, у результаті яких, за 1971-2001 рр. загинуло 4 млн. осіб, а 1,5 млрд. осіб постраждали.

Причому інтервали між значними стихійними лихами зменшуються, й вони відбуваються все частіше й частіше. Так, у 1973-1982 рр. відбулось 1,5 тис. стихійних катастроф; у 1983-1992 – 3,5 тис.; у 1993-2002 рр. – 6 тис. стихійних лих. У грудні 2003 р. у тихоокеанському регіоні цунамі одномоментно забрало життя 226 тис. осіб. Вже сьогодні від кліматичних змін, викликаних, у тому числі, й внаслідок техногенної діяльності людей, помирають мільйони людей щороку, але через глобальне потепління частішають хвороби і смертні випадки, пов'язані із спекою. Збільшиться частота та кількість лісових пожеж, підвищиться рівень моря.

Серед шляхів рішення екологічних проблем можна виділити наступні:

1. розробка та здійснення погодженої міжнародної програми охорони довкілля, яка б складалась з таких, наприклад, заходів:

- створення фонду для проведення природозберігаючих дій світового значення (скажімо, по припиненню вирубки тропічних лісів, покращення якості питної води і т. ін.);

- встановлення міжнародних екологічних стандартів й контролю за станом природного середовища (з правом інспектування будь-якої країни);

- введення міжнародних обмежуючих квот (норм) для кожної країни на шкідливі викиди в атмосферу (що вже діє по відношенню озоноруйнуючих газів; причому, країни можуть продавати одна одній свої невикористані квоти)¹

– проголошення природного середовища надбанням усього людства і введення у міжнародну практику принципу “платить той, що забруднює” через податок на шкідливі викиди, спеціальні податки за користування Світовим океаном, Антарктидою, навколосемним космічним простором і т. п.).

2. Створення обґрунтованого природоохоронного законодавства, у якому б вбачалися: - дійові стимули до охорони довкілля (наприклад, введення спеціальних “екологічних податків” на використання найбільш “брудних” технологій і навпаки – податкових пільг для економічно чистих виробництв і технологій).

3. Перехід до нової, екологічної технологічної культури (раціональні підходи до використання природних ресурсів, застосування найбільш безпечних і найменш рідких з них, турбота про відтворення ресурсів, що поповнюються, впровадження безвідходних (або маловідходних), ресурсо- і природосберігаючих технологій, екозахисних систем і т. ін.

4. Постійне, повне і правдиве інформування людей про стан середовища їх існування і формування екологічного світогляду людства.

З процесами глобалізації пов’язана переоцінка ролі національної держави як основного інструмента соціального захисту. Традиційно соціальний захист асоціювався перш за все з державою, адже саме його виникнення - це, по суті, проект національних держав, пов’язаний із процесами державотворення.

На сучасному етапі, у світлі глобалізації, надання соціальних послуг перестає існувати тільки в межах певної держави, бути її особливою

прерогативою. Найявні тенденції до формування єдиної, глобальної соціальної політики, суб'єкт якої - наднаціональне джерело. В цьому розумінні національна держава діє як частина глобальної політичної системи. Формується новий тип соціальної політики - наддержавний, суб'єктами якої є такі структури, як Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Всесвітня торгова організація тощо.

Вплив глобалізації на соціальну політику, як правило, пов'язується зі скороченням державного втручання в соціально-економічну сферу. Ринкові підстави відіграють все більшу роль в державній та соціальній політиці. Ця тенденція підкріплюється лінією, яку в питаннях соціальної політики займає Європейське Співтовариство. Її сутність - в укріпленні позицій Європи та економічно активних індивідів, груп на світовому ринку. Це стосується й інших наднаціональних утворень.

Разом з тим, наукові дослідження про вплив різноманітних проблем та тисків на європейські системи соціального захисту єдині в тому, що вони демонструють надзвичайну пружність: реформуються, але не спростовуються. Виникають нові стратегії, які спрямовані на обмеження вартості та активізацію програм соціальної допомоги. В той же час, незважаючи на те, що з боку світової громадськості підтримка головних сервісів добробуту досить висока, в порівнянні з більш ранніми показниками (до 1980-х рр.), зараз можна спостерігати тенденцію до відмови від їх беззастережної підтримки. З одного боку, скорочення програм загалом не схвалюється, але, з іншого, те ж саме можна сказати про ставлення до оплати додаткових податків та «соціальних контрибуцій», обов'язкових для підтримки сучасних стандартів соціального забезпечення. Негативне ставлення виявляється тоді, коли під час досліджень акцент переноситься з державної відповідальності за добробут людей на проблеми фінансування забезпечення.

Основні соціальні проблеми на глобальному рівні пов'язуються з

нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн, бідністю, високим рівнем безробіття, складнощами економічного розвитку, зростанням нерівності між країнами і всередині країн тощо. На перший план виходять такі глобальні проблеми, як освіта, професійна підготовка, здоров'я, безпека людини. В умовах процесів диференціації, поляризації світу, та інших проблем питання посилення ефективності існуючих механізмів соціальної політики набувають особливої актуальності.

Зміни у формуванні соціального захисту пов'язані також з необхідністю вирішення таких проблем, як старіння населення в індустріалізованих країнах, а в країнах з низьким рівнем розвитку - його збільшення. Змінюється структура сім'ї: збільшується кількість неповних сімей, що веде до збільшення попиту на такий напрям соціальних послуг, як охорона дитинства.

Старіння населення є спільною проблемою країн Заходу. Пов'язане з цими процесами збільшення пенсійних виплат ускладнює ситуацію в сфері соціального захисту. Так, у Швейцарії, Данії, Німеччині, Бельгії, Норвегії процент осіб старше 60 років від загальної чисельності населення знаходиться у діапазоні від 20 до 21 %, у Швеції - біля 23 %, норма видатків на виплату пенсій сягає 10-11 % від ВВП, а в Австрії найвища в світі - 15 % від ВВП.

Серед проблем значне місце займають бідність і соціальна дезінтеграція. Особливо висока частка бідних - 21-24 % в Греції, Ірландії, Португалії та Великобританії. Низький рівень бідності (9-10 %) має Данія і Нідерланди. Найбідніші 20 % населення ЄС отримують лише 8 % загального доходу, в той час як 20 % багатших людей отримують 40 %.

Соціальна політика та соціальний захист як її складовий елемент призначені пом'якшувати соціальні проблеми, запобігати їх загостренню. Об'єктивна необхідність вирішення цих завдань обумовила відродження інтересу до цінностей соціальної державності.

Останнім часом значна увага дослідників сконцентрована на вивченні

культурного аспекту глобалізаційних процесів. Більшість західних соціологів і політологів трактують процес глобалізації позитивно й оптимістично, вважаючи, що він веде до консолідації, подоланні конфліктів, соціальної стабільності.

Під поняттям «культурна глобалізація» ми розуміємо активізацію культурних взаємозв'язків у світі, інтеграцію культур, що призводить до виникнення глобальної масової культури. Означену проблему досліджували Т. Адорно, Д. Белл, М. Маклюен, О. Гофман, Т. Кшишот, О. Гриценко, А. Данилюк, І. Дзюба, Н. Колосова, В. Шейко, В. Шапко та інші науковці. Вони по-різному оцінюють роль масової культури в сучасному суспільстві. Наприклад, В.Шапко відзначає позитивність масової культури, вважаючи її засобом масової психотерапії, що виконує в суспільстві складні функції адаптації людей до соціокультурних змін. Натомість, чимало українських та зарубіжних науковців, культурологів, громадських діячів занепокоєні домінуванням масової культури у суспільстві та її впливом на світогляд людей, зокрема дітей та молоді.

Культурна глобалізація означає залучення великої частини людства в єдину відкриту систему суспільно-політичних, економічних і культурних зв'язків на основі модерних засобів інформатики і телекомунікацій. Культурна глобалізація – це новий етап інтеграційних процесів у світі, її процеси стосуються всіх сфер життя суспільства – від економіки і політики до культури і мистецтва. Культурній глобалізації передбачено стати одним з найважливіших факторів, який буде визначати умови розвитку духовного життя у XXI столітті.

Сучасна соціокультурна глобалізація полягає передусім у формуванні нового соціокультурного поля, яке формується під впливом наступних факторів: по-перше, це зміна світосприйняття у споживача культури; по-друге, формування нових наук, що змінюють сучасну наукову парадигму; по-третє, глобалізація суспільного життя і від'ємна на неї реакція значних мас населення; по-четверте, наростання соціальної апатії у частини населення,

що стало наслідком неприйняття стереотипів у розвитку культури, і виникнення почуття власної неповноцінності.

Сучасна соціокультурна глобалізація суспільства – це, на жаль і передусім, уніфікація цінностей і знецінення національно-культурної ідентифікації особистості. З огляду на такі чинники, сформувалась категорія людей, так званих «громадян світу», які не ідентифікують себе за культурно-соціальними критеріями як частину певного національного культурного об'єднання.

Сучасний етап соціокультурної глобалізації характеризується формуванням нових наук. До них можна віднести тотальну інформатизацію та комп'ютеризацію суспільства, утворення філософії постмодерністської людини та інше. Ці науки, чи то пак, елементи соціокультурного поля людини, неможливі без існування глобальних інформаційних зв'язків.

Суспільство, під впливом глобалізації, поступово дисоціює на еліту і масового споживача. Крім того, серед населення поширюється негативне відношення до глобалізації як явища. Поступово наростає соціальна апатія через неприйняття стереотипів соціального і культурного розвитку.

Варто акцентувати увагу на позитивних рисах культурної глобалізації: по-перше, це зростання доступності загальнокультурних цінностей; по-друге, культурна консолідація, що, однак, може бути і негативним фактором; по-третє, подолання глобальних світових культурних протиріч і протистоянь.

На жаль культурна глобалізація має низку негативних чинників, серед яких варто виділити: де ідентифікацію особистості; уніфікацію цінностей, зростання впливу масової культури; насадження чужої для багатьох культурної ідеології; породження внутрішніх конфліктів та диференціації між різними соціальними та культурними утвореннями тощо; культурне зубожіння значних мас населення; усунення розмаїття культур, створення культури одного зразка.

На закінчення можна дійти висновку, що сучасні соціологи, філософи, антропологи, які досліджують зміст і тенденції процесу глобалізації, перш за

все приділяють увагу проблематики того, як зміниться культурна ідентичність, як національні, соціальні рухи, туризм, міграція, міжетнічні та міжкультурні контакти між суспільствами призводять до формування нових транслокальних ідентичностей .

3. Глобальні проблеми сучасності.

Глобальні проблеми сучасності — комплекс проблем і ситуацій, що зачіпають життєві інтереси всіх народів світу, характеризуються динамізмом і вимагають для свого розв'язання колективних зусиль світової громадськості (екологічні проблеми, гонка озброєнь, хвороби і т. д.), від вирішення яких залежить подальший прогрес людства і збереження цивілізації.

Глобальні проблеми людства взаємопов'язані охоплюють всі сторони життя людей, стосуються всіх країн народів та верств населення, стосуються як поверхні землі, так і Світового океану, атмосфери планети, навколоземного та космічного простору. Вони призводять до великих економічних та соціальних збитків.

Більшість дослідників схильні вважати, що 60-ті роки ХХ ст., це умовна дата кінця індустріальної ери і початку нової епохи, для визначення якої вживають багато різноманітних назв. Найбільш вживаними є: «постіндустріальна епоха» (Д. Белл). У зв'язку з цим, перелік та диференціацію проблем сучасної доби, можна відраховувати від цього часу, хоча мисленнево-філософські розробки планетарного мислення та передбачення могли передувати цим часовим рамкам і вони вказуватимуться у контексті теми (мальтузіанство у концепції Вернадського, енергія прогресу у контексті Руденка тощо).

Проблематика:

- екологія: деградація земель — екологічні проблеми сучасності — озонові діри — парниковий ефект — проблема регулювання промислових викидів — проблеми руйнування екосистем — екологічні лиха — проблеми

геоактивності — проблеми геліоактивності — проблеми світового господарства;

- економіка: Вичерпання факторів виробництва — глобальна конкурентноспроможність — економічна парадигма — Інтеграція та дезінтеграція господарських ринків (інтеграційні утворення в Європі, Азії, Америці) — затратні виробництва — нові моделі економічного розвитку — перерозподіл блага між традиційними та новими економіками — ресурсний потенціал сучасної цивілізації — Сталий розвиток;

- енергетика: Енергетична криза — проблема безпеки АЕС, нових енергоблоків та наслідки виведення АЕС з експлуатації — Аварії на атомних електростанціях (Японія, 1997, 2011);

- здоров'я: контроль народжуваності та демографічні програми у країнах, що розвиваються — СНІД — старіння людини — санітарно-ветеринарний контроль проти пандемій та їх загроз (грип пташиний, грип свинячий);

- космос та космічні технології: космічне сміття та забруднення космосу — Ноосферно-космічна цивілізація;

- озброєння: контроль озброєнь — контроль атомних технологій («Атомний клуб»);

- природа: межі розуміння природи — самозародження речовини;

- політика: взаємоприспосовування господарських механізмів та інституціональних структур на міждержавному і міжнародному рівнях — гармонізація національної й міжнародної економічної політики — уніфікація господарського законодавства;

- промисловість: Постіндустріальна модель розвитку — Третя промислова революція;

- суспільство: гіпотеза другого демографічного переходу — експорт демократії — зближення націй (асиміляційний характер глобалізації) — перенаселення — продовольча проблема — соціально-економічний розвиток — цивілізаційний розвиток — технологічна революція;

- технології: інформатизація (у глобальному вимірі) — машинна ера — обмеженість сучасних технологій — технологізація.

Виходячи з динамічного характеру і складності глобальних проблем сучасності, можна припустити, що спільні зусилля держав не обов'язково швидко приведуть до повсюдного і повного вирішення їх. Зокрема, дедалі зростаючі потреби держав у мінерально-сировинних ресурсах зумовлюють загострення мінерально-сировинної проблеми протягом найближчих десятиліть, а господарська діяльність у багатьох країнах поки що не дає змоги домогтися помітного поліпшення екологічної ситуації.

Для розуміння суті і шляхів вирішення глобальних проблем необхідно з'ясувати їхнє походження і природу, причини загострення протягом останніх десятиліть. Слід зазначити, що з ними, але не в глобальному, а в локальному (чи регіональному) масштабі людство зіткнулося ще за часів своєї молодості і вже тоді змушене було шукати шляхи їх вирішення. До певного часу спостерігалася якась гармонія у діях протилежних процесів: одні з них порушували природну рівновагу, інші — відновлювали. Доки незрілими лишалися суспільні відносини, а також засоби праці, відносна гармонія між людиною і природою зберігалась.

Але з розвитком продуктивних сил людина дедалі більше оволодівала мистецтвом боротьби із стихійними силами, підкоряючи собі природу, добивалась таких змін у природі, які відповідали б її зростаючим потребам. Тісний взаємозв'язок у відносинах між людиною і природою, суспільством і природою та всередині суспільства став виступати як загальна закономірність.

Перехід людства від кочового скотарства до осідлого землеробства, тобто від споживання до виробництва продуктів, ознаменувався етапом перетворення природи в предмет і знаряддя життєдіяльності людини. Але прогрес розвитку продуктивних сил супроводжувався і негативними результатами, шкідливими і навіть згубними для людини.

Теорія демографічного переходу, загалом, вигляді розроблена Ф.

Ноутстайном в 1945 році. Вона пов'язує особливості демографічного положення в зв'язку з економічним зростанням і соціальним прогресом у залежності від чотирьох стадій демографічного переходу, який країни і регіони світу проходять у різний час.

1 етап - високий ступінь стійкості - характерний для суспільств з привласнюючої економікою. Йому властиві однаково високі коефіцієнти народжуваності і смертності і дуже незначний ріст чисельності населення. Коливання коефіцієнтів зв'язані з періодами підвищеної смертності, обумовленої відсутністю запасів продовольства, необхідних для виживання в екстремальні роки, війни, епідемії. Висока народжуваність є природною реакцією на високу смертність.

У наш час ця ситуація характерна для племен мисливців і збирачів, що проживають у вологих екваторіальних лісах Амазонії, басейну річки Конго.

2 етап - початковий період росту - характеризується високим коефіцієнтом народжуваності, зниженням коефіцієнта смертності, ростом тривалості життя і деяким збільшенням загальної чисельності населення.

Зниження смертності зв'язане з переходом від полювання і збирання до землеробства і скотарства, тобто до виробничого господарства, що дозволило створювати запаси продовольства для екстрем. ситуацій - посух, повеней. Поліпшення продов. Про забезпечення створило умови для приросту населення.

3 етап - сучасний період росту - характеризується стабілізацією коефіцієнта смертності на низькому рівні і деяким зниженням коефіцієнта народжуваності. Останнє пов'язано з індустріалізацією та урбанізацією, підвищенням рівня життя, зростанням витратою на виховання дітей, включенням жінок у суспільне виробництво, а також поширенням медичних засобів регулювання народжуваності. Проте в цей період тенденція росту чисельності населення зберігається. Вона пов'язана зі вступом у дітородний вік поколінь, що народилися при високому коефіцієнті народжуваності

4 етап - низький ступінь стійкості - характеризується зниженням і стабілізацією народжуваності, смертності та чисельності населення.

Першим регіоном, що вступив у цей етап, була Європа. В кінці минулого століття до неї приєдналися США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, а також Аргентина і Уругваю. Країни Південно-Східної Азії, в яких проводиться успішна демографічна політика, найближчим часом будуть мати аналогічні тенденції.

Людство здатне збільшувати екологічну ємність свого середовища. Але воно обмежено площею планети і тому не може зростати безмежно. Нескінченність зростання чисельності людей загрожує демографічним вибухом, катастрофою.

Експорт демократії - стійке словосполучення, яким деякі російські ЗМІ, публічні видання та дослідники називають ряд розглянутих ними як єдиний процес сталися в новітній історії або прогнозованих надалі смен політичного керівництва низки держав, здійснених при військовому втручанні НАТО або вуличних протестах населення і спричинили переорієнтацію внутрішньої політики даних держав на впровадження демократичних процедур і зовнішньої - на дружні відносини з західними країнами.

Позиціонується західними країнами як надання допомоги пригнобленим тиранією народам.

Ряд держав в Азії, Африці та Латинській Америці управляються диктаторами. Офіційно стверджується, що причиною проведення експорту демократії є те, що ряд західних країн, а також їх союзників (США, Ізраїль, Великобританія та ін.), Не можуть по морально-етичним причин терпіти диктаторів, і допомагають в їх поваленні. Росія в останні роки як правило не перешкоджала західним країнам у проведенні цих операцій.

Конспірологічні висловлюються припущення, що Захід проводить втручання в справи тих держав, де великі запаси нафти через вичерпання останньої. Такі погляди, висловлювалися, наприклад, російським публіцистом Паршева в книзі «Чому Америка наступає», в якій він передбачив вторгнення в Ірак. Також західні країни зацікавлені в поваленні політичних режимів, вороже налаштованих по відношенню до західних країн

і до США зокрема.

При цьому, відмічено, що диктаторські режими, з якими дружать США або Ізраїль не піддаються експорту демократії (наприклад, Саудівська Аравія незважаючи на жорстке недавнє придушення повстань на півдні країни, що не зазнала нападок Заходу; напад Саакашвілі на Південну Осетію НЕ зазнали критики і т. д.).

Перенаселення - вид демографічної кризи, який характеризується ресурсним надлишком населення (нестача ресурсів для підтримки гігієнічних норм життя), обумовлений відсутністю у частини суспільства засобів існування. Перенаселення - відносна величина, що залежить від ресурсної бази території проживання даного населення, а також включає в себе оцінку розвитку отримання та відновлення джерел коштів для існування. Перенаселення є одним із можливих сценарієв соціального колапсу, який може призвести до глобальної катастрофи.

Глобальна продовольча проблема чи не найдавніша з усіх глобальних проблем людства. Голод - як її крайній прояв, і величезна соціальна біда, охоплював маси людей і в стародавні віки, і в Середньовіччя, і в періоди нової та новітньої історії.

Таким чином, дефіцит продуктів супроводжував людство протягом усього його розвитку. У зв'язку з розвитком світової торгівлі і транспорту ця проблема дещо ослабла, але не зникла. Причому сучасна світова продовольча ситуація трагічна через свою суперечливість. З одного боку, голод є причиною смерті мільйонів людей. За різними оцінками, у світі голодує і недоїдає близько 1 млрд осіб, переважна більшість яких проживає в країнах, що розвиваються. З іншого боку, масштаби світового виробництва продуктів харчування в цілому відповідають продовольчим потребам населення світу. У той час як одні країни потерпають від голоду та недоїдання, інші прагнуть досягти гармонійного раціону харчування.

Основна причина виниклих труднощів з продовольством криється в національних системах по забезпеченню продуктами країни, що

розвиваються. Так само масове зростання міст внесло свої корективи. Відбувся занепад в сільському господарстві, так як люди переїхали в міста і, працювати на землі стало нікому. Зараз не знайти у всьому світі держави, в яких виробництво і зовнішня торгівля продуктами не контролювалися б владою.

Також світова спільнота поки не навчилася в необхідній мірі передбачати і регулювати власний технологічний розвиток. Тиск людства на природне середовище, зокрема на ресурси, досягло такої межі, за яким природа вже не може (або майже не може) відновлювати себе в колишньому обсязі.

Продовольча безпека є однією з головних цілей аграрної та економічної політики держави. У своєму загальному вигляді вона формує вектор руху будь-якої національної продовольчої системи до ідеального стану. У цьому сенсі прагнення до продовольчої безпеки - безперервний процес. При цьому для її досягнення часто відбувається зміна пріоритетів розвитку та механізмів реалізації аграрної політики.

Основною причиною голоду і передчасної смерті через недоїдання є бідність, який піддана п'ята частина населення світу. Тому з економічної точки зору варто забезпечити бідняків достатнім заробітком або землею, а фермерам повинні бути надані економічні стимули для виробництва харчових ресурсів. І, звичайно, потрібно здійснювати керування світовим господарством таким чином, щоб знизити рівень шкідливого впливу на навколишнє середовище.

Понині не знайдені реальні способи вирішення глобальної продовольчої проблеми, що тільки доводить її складність і багатоаспектність. На продовольчу ситуацію у світі впливають: фізико-географічні умови й розміщення населення; розвиток світового транспорту та світова торгівля, в тому числі торгівля зерном та інші. До того ж, серед факторів необхідно відзначити економічну відсталість більшості держав «третього світу», що виражається в низькому рівні розвитку продуктивних сил сільського

господарства, в його вузькій аграрно-сировинній спеціалізації, бідності і низькій купівельній спроможності основної маси населення. До того ж, досі пріоритетну увагу в сільському господарстві країн, що розвиваються приділяється увага експортним технічним культурам, а виробництво продуктів харчування залишається на рівні традиційних напівнатуральних селянських господарств, та й кращі землі завжди вилучалися саме під плантації (спадщина колоніального минулого).

Отже, населення Землі продовжує зростати, продовольча безпека ставиться під загрозу. Значна кількість родючих сільськогосподарських земель втрачаються щороку через посуху і ерозії, сільськогосподарську діяльність. З кожним роком все гостріше стає питання питної води та її раціонального використання. Майбутній статус сільськогосподарського виробництва Землі є особливо важливим, так як життєво важливі ресурси такі як: орні землі, питна вода, достатня кількість продовольства швидко виснажуються в світі. А отже, споживання продовольства буде обмеженим в майбутньому, виходячи з планованого зростання чисельності населення і наявних ресурсів.

Технологічні революції - корінні, якісні зміни в способах організації людської діяльності та техніці.

Першою була неолітична революція, що розтягнулась на кілька тисячоліть і характеризувалась освоєнням вогню, виплавою металів та переходом до відтворюючого типу господарства.

Друга - промислова революція XVIII ст. найважливішою віхою якої є винайдення парової машини і автономних джерел енергії для виробництва промислової продукції, заміна знаряддя праці машиною і зміна ролі робітника у виробничому процесі.

Сьогодні людство вступило в етап третьої технологічної революції, яка співпадає в часі і знаходить своє вираження в НТР.

(НТР - це корінне перетворення науки і техніки, їх зв'язків та соціальних функцій і ролей, що веде до загального перевороту в структурі та динаміці

продуктивних сил суспільства; цей переворот означає одночасну зміну ролі людини як у системі продуктивних сил на основі комплексного технологічного використання науки як безпосередньої продуктивної сили.)

Наслідки технічної третьої революції:

- мінімізацію недостатньо підготовленого втручання в природні процеси;

- отримання нової інформації шляхом синтезу наявних знань;

- формування цілей, які будуть більш адекватними отримуваним результатам;

- мінімізація можливості прийняття хибних управлінських рішень (Чорнобильської АЕС, перекидання вод рік півночі Росії в Середню Азію, побудови хімічних гігантів в районі найбільшого в світі резерву питної води озера Байкал і т.п.)

Список використаних джерел

1. Власов В. Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері // Економіка України. – 2009. – №3. – С.75-80
2. Старостіна А., Каніщенко О. Суперечливі шляхи економічної глобалізації // Економіка України. – 2010. – №5. – С.58-65
3. Федоренко В.Г., Діденко О.М., Руженський М.М., Іткін О.Ф. Політична економія: Підручник / За науковою ред. доктора економ, наук, проф. В. Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2010. – 487 с.
4. Власов В.І. Глобалізація і глобальна продовольча проблема // Економіка АПК. -2009. -№ 1. - С.15-22
5. Ляшенко Д. Глобальні проблеми сучасності. // Географія та основи економіки в школі. - 2011. - №2.-С.25-29.
6. Сиротенко А. Глобальні проблеми людства // Географія та основи економіки в школі. -2012. -№ 1. - С. 11-16
7. Фідря Н. Глобальні проблеми людства та ідея сталого розвитку суспільства // Краєзнавство. Географія. Туризм.. -2010. -№ 33. - С. 17-21
8. Гайдуцький, А. П. Міжнародні інвестиційні процеси у розв'язанні глобальної продовольчої проблеми. // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 1. - С. 111-121.
9. Борецька Н.П.. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. – Д., 2011.– 396 с.
10. Башнянин Г.І. Політична економія. – К.: Ніка-Центр Ельга, 2010. – 528с.